

Onderzoek broedsucces Kluten.
Foto: Silvan Puijman

Broedsucces van kustbroedvogels in de Waddenzee in 2005

Monitoring van aantallen zoals uitgevoerd in de verschillende SOVON-projecten levert gegevens op omtrent aantalsveranderingen van Nederlandse vogels. Wat vaak echter verborgen blijft, is het 'hoe en waarom' van de waargenomen veranderingen. Is er bij afnemende populaties sprake van slechte broedresultaten, of juist van verhoogde sterfte? Het Nestkaartenproject en het CES zijn middelen om meer van die achtergronden te weten te komen. In 2005 ging in de Waddenzee een speciaal reproductiemeetnet van start.

Nieuw project

In 2005 is in het kader van het nieuwe Reproductiemeetnet Waddenzee voor zes 'meetnet-soorten' een beeld verkregen van het broedsucces in de gehele Nederlandse Waddenzee. De uitvoering lag in handen van SOVON en Alterra-Texel, in opdracht van het Ministerie van LNV. Veldmedewerkers, vrijwilligers, terreinbeheerders en bewakers brachten de gegevens bijeen. Primair richtte de gegevensverzameling zich op het aantal vliegvlugge jongen per paar. Dit is immers de uiteindelijke bijdrage van het broedproces aan de populatie. Daarnaast is informatie verzameld over verschillende broedstadia (nestfase, kuikenfase). De zes soorten, Eider, Scholekster, Kluut, Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Visdief, vormen een goede afspiegeling van de consumenten van de belangrijkste voedselbronnen in de Waddenzee, in het bijzonder kokkels, mossels, niet-commerciële schelpdieren, wormen, andere bodemdieren en vissen. De selectie van soorten past bovendien goed in eerdere voorstellen van

Thyen *et al.* in het kader van de gewenste uitbreiding van het Trilateral Monitoring and Assessment Program (TMAP) in de internationale Waddenzee. Tot dusverre behelst de internationale monitoring in de Waddenzee alleen monitoring van de broedpopulaties.

Achtergronden

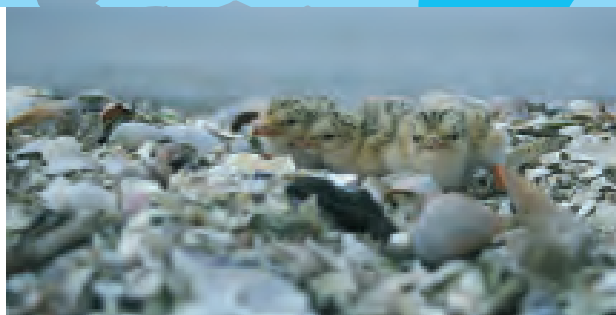
Vanuit de gewijzigde Natuurbeschermingswet 1998 en de EU-Vogelrichtlijn heeft Nederland de verplichting een 'gunstige staat van instandhouding' voor een aantal broedvogelsoorten te garanderen. Naast informatie over aantalsontwikkelingen, is hierbij kennis over reproductie en overleving van groot belang. Deze aspecten geven immers inzicht in de redenen voor aantalsveranderingen en geven zicht op de staat van instandhouding van de populaties. Met jaarlijkse metingen aan reproductie en overleving kunnen sneller en beter de voor de populaties relevante veranderingen in het Waddengebied worden gesignaleerd (en mogelijk zelfs deels worden verklaard), dan met broedvogelinventarisaties alleen.

Soorten en gegevens

Voor Kluut, Zilvermeeuw, Kokmeeuw en Visdief werd een representatieve steekproef van voldoende omvang gerealiseerd. Voor Eider en Scholekster was de steekproef vrij klein en de representativiteit discutabel. Naast de zes vaste 'meetnet-soorten' is ook veel informatie verzameld voor een viertal andere kustbroeders. In totaal zijn van 50 locaties gegevens ontvangen (figuur 1). Het broedseizoen van 2005 verliep relatief rustig, zonder voorjaarsstormen, grote overstromingen of perioden met grote neerslaghoeveelheden. De maanden mei en juni kenden wel lange koudeperiodes. Figuur 2 geeft een overzicht van het gemiddeld aantal vliegvlugge jongen per paar bij de verschillende soorten. De Eider beleefde (wederom) een mager jaar met een geschatte jongenproductie van 0,2-0,3 jongen per paar, wat onvoldoende lijkt om een stabiele populatie te handhaven. Met name de grote kolonies van Vlieland en vermoedelijk ook de

Figuur 1. Overzichtskaart van de locaties in de Nederlandse Waddenzee waarvan in 2005 informatie over het broedsucces van Eider, Scholekster, Kluut, Zilvermeeuw, Kleine Mantelmeeuw, Kokmeeuw, Grote Stern, Visdief, Noordse Stern en Dwergstern ontvangen is. De stipgrootte wordt bepaald door het aantal soorten waarvan informatie beschikbaar is.

Dwergster. Foto: Harvey van Diek

Boschplaat (Terschelling) en Rottum kenden een slecht broedseizoen, terwijl de kleine kolonies van Griend en Ameland het juist relatief goed deden. Bij de Scholekster kwam het aantal vliegvlugge jongen uit rond 0,2 per paar, wat ver onder de benodigde 0,4 jongen per paar ligt. De intensief gevolgde populaties van Texel en Schiermonnikoog produceerden slechts 0,12 resp. 0,04 vliegvlugge jongen per paar. Op de pier van Delfzijl deed de soort het dit jaar daarentegen uitzonderlijk goed met bijna 1 jong per paar. Slechte voedselomstandigheden lijken zowel bij Eider als Scholekster een aannemelijke verklaring voor het algehele magere broedsucces.

Kluten brachten gemiddeld 0,3-0,4 vliegvlugge jongen per paar groot, wat eveneens onvoldoende is voor een stabiele populatie. De oorzaken voor de lage reproductie zijn divers, maar een slechte kuikenoverleving door een combinatie van matige voedselomstandigheden en koud weer lijkt het belangrijkste probleem. In Polder Breebaart (Dollard), in 2003 met 826 paar nog veruit de grootste kolonie van het Waddengebied, waren slechts 143 paren aanwezig die, evenals in 2004, (vrijwel) geen jongen grootbrachten. Predatie door vossen speelde hier dit jaar een rol, maar belangrijker lijkt een teruggelopen voedselaanbod in dit recent ingerichte natuurontwikkelingsgebied. Gezien de algehele afname van Kluten langs de Fries-Groningse kust speelt voedselgebrek wellicht op grotere schaal, en is predatie - vaak als eerste genoemd in dit verband - slechts één van de oorzaken van de waargenomen negatieve trend.

Het broedsucces van Zilvermeeuwen komt rond 0,4 jongen per paar uit, vermoedelijk (net?) onvoldoende voor een stabiele populatie. Kokmeeuwen produceerden 0,7 vliegvlugge jongen per paar, wat lager is dan het gemiddelde bij onderzoek in eerdere jaren. Beschikbare reeksen van enclosure-onderzoek laten een negatieve trend in het broedsucces zien (figuur 3). In de afgelopen jaren hebben Kokmeeuwen zich waarschijnlijk onder invloed van toegenomen aanwezigheid van vossen massaal verplaatst van de vastelandskusten naar de (vosvrije) eilanden. Dit heeft vooralsnog geen effect gehad op de populatieomvang, maar verklaart waarschijnlijk wel het teruglopende broedsucces (meer vogels concentreren zich in een kleiner aantal kolonies). Afname van de populatie ligt daarom in het verschiet. Het broedsucces van Visdieven kwam uit op 0,55-0,60 vliegvlugge jongen per paar, wat

redelijk is. De kolonie op een omheinde parkeerplaats in Delfzijl groeide spectaculair naar 934 broedparen en haalde een goed broedsucces met 0,8 vliegvlugge jongen per paar.

Van de vier overige soorten haalden Kleine Mantelmeeuw, Grote Stern en Dwergster een broedsucces dat grofweg voldoende is voor handhaving van de populatieomvang. Het broedsucces van Noordse Stern was met 0,20-0,25 vliegvlugge jongen per paar aan de lage kant.

Algehele indruk

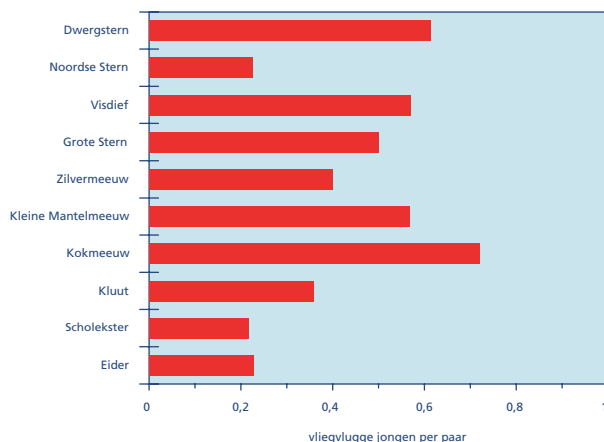
Oorzaken voor de lage reproductie, ondanks het uitblijven van overstromingen, moeten naar onze inschatting bij de meeste soorten vooral gezocht worden in een slechte voedselsituatie. Daarnaast zal de lage temperatuur in mei en juni een negatief effect hebben gehad op de overleving van respectievelijk nesten en kleine jongen. Predatie lijkt alleen lokaal aan de vastelandskust een probleem te zijn, waarbij wel opgemerkt moet worden dat hier inmiddels veel voormalige broedplaatsen door kustbroeders verlaten zijn. Er valt dus voor de aanstichters van deze volksverhuizing niet veel meer te predereen. Gegevens van Kluten in de Dollard suggereren echter dat predatie maar één van de oorzaken is voor de waargenomen afname bij deze soort.

Hoe verder

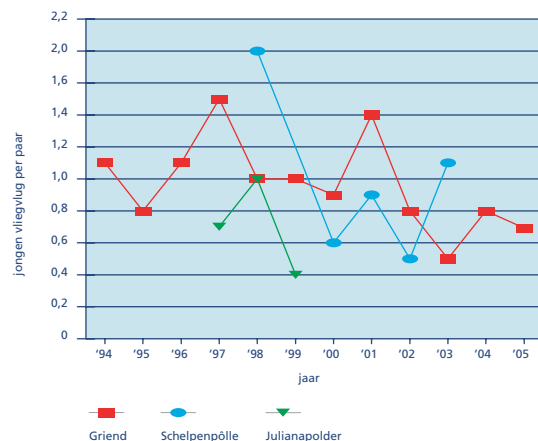
Geconcludeerd kan worden dat met het huidige meetnet een goede indruk van het broedsucces van de meetnetsoorten en een aantal overige kustbroeders wordt verkregen. Voor Scholekster en Eider is uitbreiding van de inspanningen gewenst om de representativiteit van de gegevens te vergroten. Een punt van aandacht is daarnaast de betrouwbaarheid van de gegevens. De gegevens van 2005 zijn deels gebaseerd op schattingen of eenmalige tellingen. Hopelijk kunnen we de komende jaren de intensiteit van het onderzoek vergroten. Voortzetting van het meetnet, in ieder geval gepland voor 2006, zal een belangrijke bijdrage leveren aan het (tijdig) signaleren en verklaren van aantalsveranderingen van kustbroeders in de Waddenzee. Hiermee zal het meetnet waardevolle informatie leveren voor ondermeer evaluatie van gevoerd beleid en beheer, bijvoorbeeld in relatie tot gaswinning.

Rapport

Het rapport van het reproductiemetnet 2005 is als pdf verkrijgbaar op www.sovon.nl Iedereen die een bijdrage aan het project

Figuur 2. Geschat aantal uitgevlogen jongen per broedpaar in de Waddenzee in 2005. Deze schatting is een gemiddelde van verschillende kolonies in een gebied, en berekend door optelling van het aantal paren en aantal uitgevlogen jongen.

Figuur 3. Gemiddeld aantal vliegvlugge jongen per paar per jaar bij Kokmeeuw voor de onderzoekslocaties Griend, Schelpenpöle (Ameland) en Julianapolder (Groningen). Alle gegevens zijn verzameld met behulp van onderzoek binnen afgerasterde gebieden (enclosures).

heeft geleverd, kan een gedrukt exemplaar op de deurmat verwachten. Mensen die in 2006 deel willen nemen aan het meetnet, bijvoorbeeld door het volgen van een kolonie Kluten, Kokmeeuwen of Visdieven, worden verzocht contact op te nemen met Frank Willems (frank.willems@sovon.nl).